

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

**Дії слідчо-оперативних груп
Національної поліції
з документування злочинів,
пов'язаних із збройною агресією
РФ проти України**

Харків 2023

Зміст

Вступ		3
Модуль 1	Особливості кваліфікації воєнних та пов'язаних із ними злочинів	5
Модуль 2	Огляд місця події під час розслідування воєнних та пов'язаних із ними злочинів	23
Модуль 3	Рекомендації щодо призначення судових експертиз при розслідуванні воєнних та пов'язаних із ними злочинів	38
Тест		57

Вступ

Онлайн-курс «Дії слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування злочинів, пов'язаних із збройною агресією РФ проти України» **призначений** для вивчення здобувачами вищої освіти досвіду роботи підрозділів Національної поліції України щодо документування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України, а також посилення практичної складової у підготовці поліцейських.

Програма онлайн-курсу складається з таких модулів:

- 1) особливості кваліфікації воєнних та пов'язаних із ними злочинів;
- 2) огляд місця події під час розслідування воєнних та пов'язаних із ними злочинів;
- 3) рекомендації щодо призначення судових експертиз при розслідуванні воєнних та пов'язаних із ними злочинів.

Метою онлайн-курсу «Дії слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування злочинів, пов'язаних із збройною агресією РФ проти України» є ознайомлення здобувачів вищої освіти з досвідом роботи слідчо-оперативних груп Національної поліції України щодо документування злочинів, пов'язаних із збройною агресією проти України, формування відповідних практичних навичок роботи у складі слідчо-оперативних груп, оволодіння основними криміналістичними засобами, прийомами і методами збирання та дослідження доказів під час розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України.

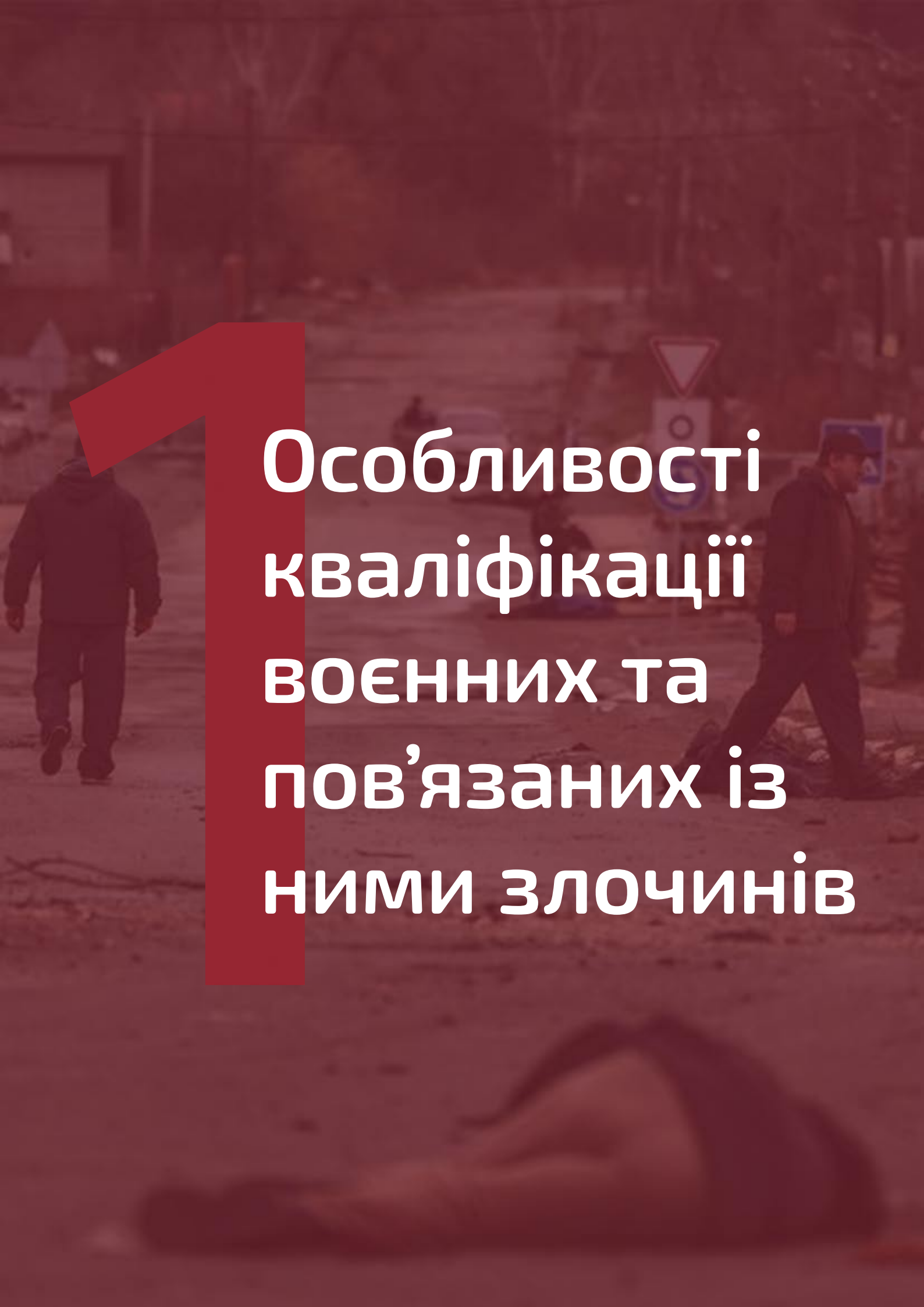
Завданнями онлайн-курсу «Дії слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування злочинів, пов'язаних із збройною агресією РФ проти України» є засвоєння здобувачами вищої освіти алгоритму дій слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування злочинів, пов'язаних із збройною агресією проти України, на підготовчому (організаційному), робочому та заключному етапах, а також щодо забезпечення експертних досліджень за результатами проведення огляду місця події.

Форма навчання – дистанційна.

Форма підтвердження результатів – успішне проходження підсумкового оцінювання у вигляді тесту – 60% правильних відповідей.

На вивчення навчального курсу відводиться **30 годин (1 кредит ECTS)**.

Розробники онлайн-курсу – заступник декана з навчально-методичної роботи факультету № 1 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент Кікінчук Василь; завідувач кафедри кримінального права та кримінології факультету № 1 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Орлов Юрій; завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор Тетяна Фоміна.

Особливості кваліфікації воєнних та пов'язаних із ними злочинів

Воєнний злочин -

це серйозне порушення міжнародного гуманітарного права (порушення законів і звичаїв війни), за скоєння якого передбачено кримінальну відповідальність на національному та міжнародному рівнях.

Є одним з *чотирьох видів міжнародних злочинів*, підсудних Міжнародному кримінальному суду, поруч зі злочином агресії, злочинами проти людяності та геноцидом.

Злочин агресії – планування, підготовку, ініціювання або вчинення особою, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабами є грубим порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй – ст. 8bis Римського статуту Міжнародного кримінального суду (*не ратифікований Верховною Радою України*, але відповідно до окремих заяв Верховної Ради України та звернень 43 країн-членів Міжнародного кримінального суду його юрисдикція поширюється на вчинені в Україні **воєнні злочини**, в тому числі, починаючи з 20 лютого 2014 р.).

Римський статут
Міжнародного
кримінального суду

Про визнання Україною
юрисдикції
Міжнародного
кримінального суду
(Заява Верховної Ради
України)

Situation in Ukraine
referred to the ICC by 43
States Parties. ICC
investigations opened: 2
March 2022

В законодавстві України злочин агресії криміналізовано у ст. 437 КК – планування, розв’язування і ведення агресивної війни.

Суб’єкт злочину – **спеціальний** – вище військово-політичне керівництво країни-агресора.

Рядові комбатанти країни-агресора не підлягаються кримінальній відповідальності за ст. 437 КК України та супутні кримінальні правопорушення, передбачені ст.ст. 110, 332-2 КК України.

Підстава – **міжнародно-правовий імунітет комбатанта**.

Особи, які входять до складу збройних сил сторони, що перебуває в конфлікті (крім медичного і духовного персоналу) є комбатантами, тобто вони **мають право брати безпосередню участь у воєнних діях** (ч. 2 ст. 43 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 1949 р.).

Збройні сили сторони, що перебуває в конфлікті, складаються з усіх організованих збройних сил, груп і підрозділів, що перебувають під командуванням особи, відповідальної перед цією стороною за поведінку своїх підлеглих, навіть якщо ця сторона представлена урядом чи властями, не визнаними супротивною стороною. Такі збройні сили підпорядковані внутрішній дисциплінарній системі, яка, поряд з іншим, забезпечує дотримання норм міжнародного права, застосовуваних у період збройних конфліктів (ч. 1 ст. 43 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій 1949 р.).

Додатковий протокол (I)
до Женевських
конвенцій 1949 року

Комбатанти підлягають кримінальній відповідальності не за участь у війні, а за порушення законів та звичаїв війни, тобто за воєнні злочини.

Міжнародно-правовому змісту категорії «воєнний злочин» відповідає система кримінально-протиправних діянь, передбачених різними статтями КК України.

438

Загальний склад воєнного злочину – ст. 438 КК України – порушення законів та звичаїв війни.

Альтернативні дії з основного складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 438 КК України:

- жорстоке поводження з військовополоненими;
- жорстоке поводження з цивільним населенням;
- вигнання цивільного населення для примусових робіт;
- розграбування національних цінностей на окупованій території;
- застосування засобів ведення війни, заборонених міжнародним правом (**міжнародно-правова бланкетність**);
- інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (**міжнародно-правова бланкетність**);
- віддання наказу про вчинення вказаних дій.

Дії з кваліфікованого складу злочину, передбаченого ч. 2 ст. 438 КК України:

- дії, вказані у ч. 1 ст. 438 дії, якщо вони **поєднані з умисним вбивством**.

Кримінальний кодекс України

Спеціальні склади воєнних злочинів

Що посягають на міжнародний правопорядок:

1

- Застосування зброї масового знищення (ст. 439 КК), розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування зброї масового знищення (ст. 440 КК) – спеціальний вид застосування заборонених міжнародним гуманітарним правом засобів ведення війни.
- Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала (ст. 445 КК)
- Найманство (ст. 447 КК).

Що посягають на встановлений порядок несення військової служби (воєнні військові злочини):

2

- Мародерство (ст. 432 КК).
- Насильство над населення в районі воєнних дій (ст. 433 КК).
- Погане поводження з військовополоненими (ст. 434 КК).
- Незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання нею (ст. 435 КК).

Спеціальний суб'єкт злочину (ч. 2 ст. 401 КК)

Міжнародно-правова бланкетність

- Женевська конвенція (I) про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12.08.1949 р.
- Женевська конвенція (II) про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12.08.1949 р.
- Женевська конвенція (III) про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р.
- Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949 р
- Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року.
- Конвенція ООН про заборону або обмеження використання конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що наносять надмірні пошкодження або мають невибіркову дію від 10.10.1980 р.
- Конвенція ООН про заборону застосування, накопичення запасів, виробництво і передачу протипіхотних мін та про їх знищення від 18.09.1997 р.
- Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року
- Інші міжнародні конвенції, ратифіковані Верховною Радою України.

Женевська конвенція (III)
про поводження з
військовополоненими

IV Женевська конвенція
про захист цивільного
населення під час війни

Додатковий протокол (I)
до Женевських
конвенцій від 12 серпня
1949 року

Заборонені засоби

ведення війни (основні види)

Протипіхотні
міни,
міни-пастки

Міни, призначені для вибуху від присутності, близькості або безпосереднього впливу людини, які виводять з ладу, калічать або вбивають одного або кількох людей

Будь-які міни, що самодеактивуються, оснащені елементом невилучення, який може функціонувати після того, як міна втратила спроможність до спрацювання

Засліплювальна
лазерна зброя

Запальна
зброя

Зброя, дія якої полягає у завданні ураження осколками, що не виявляються в людському тілі рентгенівськими

Отрути, отруйні
речовини

Розривні кулі та кулі,
що легко розвертаються або сплющуються в тілі людини

Ядерна
зброя

Бактеріологічна
(біологічна) і токсична
зброя

Заборонені методи ведення війни (основні види)

- Ворожі акти щодо об'єктів, необхідних для виживання населення.
- Віроломство – *обманні дії з метою подальшого бойового враження* (заподіяння шкоди) іншій стороні збройного конфлікту, використовуючи фактор несподіванки, а саме:
 - а) симуляція наміру вести переговори під прапором перемир'я або симуляція капітуляції, здачі в полон;
 - б) симуляція виходу з бою внаслідок поранень чи хвороби;
 - в) симуляція статусу некомбатанта;
 - г) симуляція володіння статусом, що надає захист, шляхом використання знаків, емблем або форменого одягу ООН, інших міжнародних організацій, держав, які не є сторонами конфлікту.

- Напад на особу, яка припинила участь у воєнних діях.
- Ворожі акти щодо цивільного населення. Не обумовлені військовою необхідністю атаки цивільних об'єктів. Тероризування населення.
- Використання цивільного населення як «живого щита».
- Використання голоду як методу ведення війни.
- Не зумовлені військовою необхідністю атаки на цивільні об'єкти.
- Напади на установки та споруди, що мітять небезпечні сили: греблі, дамби й атомні електростанції.
- Віддання наказу про те, що пощади не буде.
- Переміщення державою-окупантом свого цивільного населення на окуповану територію. Депортації або повні чи часткові переміщення місцевого населення окупованої території.
- Позбавлення права на неупереджене та нормальне судочинство, катування.

Воєнні злочини проти довкілля – група воєнних злочинів, які полягають у використанні методів і засобів ведення війни, що мають на меті, або імовірно спричинять широкомасштабну або довготривалу шкоди довкіллю і, тим самим, створити загрозу здоров'ю і виживання населення (ст. 55 Протоколу I). Підлягають кваліфікації за ч. 1 ст. 438 КК України.

«Супутні втрати» (collateral damage)

Міжнародне гуманітарне право не забороняє наявність супутніх втрат, хоча накладає певні обмеження.

Супутні втрати — це зруйнована інфраструктура, вбиті і поранені цивільні особи, що стало можливим через застосування зброї. МГП накладає жорсткі обмеження на наявність супутніх втрат. Тобто треба робити все можливе для того, аби цього не сталося. Однак, якщо по-іншому не можливо виконати завдання, то ці втрати повинні бути мінімальними і виправдовувати отриману воєнну перевагу.

Отже, *допустимі супутні втрати* – ті, що не перевищують конкретної та прямої воєнної переваги.

Види спеціальних суб'єктів порушення законів і звичаїв війни

Закони та звичаї війни – сфера спеціального міжнародно-правового регулювання відносин, що виникають в ході збройних конфліктів – у зв'язку з веденням бойових дій та встановленням й реалізацією (підтриманням) режиму окупації (чи без такого). У зв'язку з цим можна виділити два види спеціальних суб'єктів воєнних злочинів:

Бойові суб'єкти (бойові учасники збройного конфлікту – комбатанти).

Суб'єкти забезпечення окупації.

Коло суспільно небезпечних діянь, за які вони несуть відповідальність як за вчинені міжнародні злочини – не однакове.

Виключно комбатанти (і прирівняні до них захищені категорії осіб, як, наприклад, члени народного ополчення) є суб'єктами порушень законів і звичаїв війни, що проявляються в ході ведення бойових дій, застосуванні зброї, використання відповідних засобів та методів ведення війни (бойовими суб'єктами).

Суб'єктами ж порушень передбачених МГП правил здійснення окупації (зокрема щодо поведіння з цивільним населенням тощо) можуть бути як комбатанти, так і відповідні особи, які наділені країною-окупантом повноваженнями щодо фактичного здійснення контролю, на окупованих територіях. Вони не беруть безпосередньої участі у бойових діях, їм не властиві суспільно небезпечні діяння, пов'язані із застосуванням заборонених засобів, методів ведення війни.

Будь-які дії, що можуть бути ідентифіковані зі злочинами політичної дискримінації (викрадення, незаконне позбавлення волі, катування), а також з використанням вразливого становища населення на окупованих територіях через зловживання (всупереч міжнародним обмеженням й стандартам) фактичною владою представника окупаційної держави (в тому числі й з боку громадян окупованої країни – колаборантів), а також інші порушення визначених правил здійснення окупації (наприклад, розграбування національних цінностей, вивезення музейних експонатів тощо) слід кваліфікувати за ч. 1 ст. 438 КК України за відповідними ознаками, як вчинені суб'єктами забезпечення окупації (в тому числі й працівниками квазіправоохоронних органів, ФСБ РФ тощо).

Типові ситуації кваліфікації воєнних злочинів, вчинюваних в Україні

І Кримінально-правова кваліфікація артилерійських, ракетних обстрілів, атак, з використанням БПЛА

Ситуація 1.

Артилерійський, ракетний обстріл за межами населеного пункту або в його межах, але такий, що не спричинив будь-яких суспільно небезпечних наслідків, фізичної чи майнової шкоди, тобто без людських жертв і руйнувань

Воєнний злочин відсутній

Ситуація 2.

Артилерійський, ракетний обстріл, що спричинив знищення або пошкодження об'єктів інфраструктури, майна

Об'єктів цивільної інфраструктури

Ч. 1 ст. 438 КК України (з урахуванням оцінки на супутні втрати) або ч. 2 цієї статті за наявності загиблих серед цивільного населення

Об'єктів військової інфраструктури

Воєнний злочин відсутній (напад на законну військову ціль)

Ситуація 3.

Артилерійський, ракетний обстріл, чи застосування ударних безпілотних літальних апаратів, що спричинило смерть або тілесні ушкодження людини

Смерть
цивільної особи

Ч. 2 ст. 438 КК України
(з урахуванням оцінки на супутні втрати)

Смерть
комбатанта

Воєнний злочин
відсутній (напад на законну військову ціль)

Ситуація 4.

Ракетна атака, чи атака з використанням БПЛА, вчинена щодо цивільних об'єктів, зокрема поза зоною бойових дій (застосування крилатих ракет, ракетних комплексів С-300 й подібних до них)

Ч. 1 ст. 438 КК України за ознакою застосування заборонених методів війни: а) не зумовлена військовою необхідністю атака на цивільні об'єкти та/або б) напад невивіркового характеру; в) тероризування цивільного населення – у випадку атак на об'єкти енергетичної інфраструктури, місця зберігання палива і т. п. (заборонені дії, спрямовані на тероризування цивільного населення – ч. 2 ст. 51 Додаткового протоколу (I) до Женевських конвенцій 1949 р.). Кваліфікація за ст. 258 КК України (терористичний акт) не потрібна.
Ч. 2 ст. 438 КК України – якщо в результаті таких дій заподіяно смерть хоча б одній цивільній особі.

Ситуація 5.

Виявлення боєприпасів, що не вибухнули – вибухонебезпечних боєприпасів, в які встановлено запальник, детонатор та які поставлено на звід або в інший спосіб підготовлено до використання й використано у збройному конфлікті

Місце
виявлення –
цивільний
об'єкт

Ч. 1 ст. 438 КК
(з урахуванням оцінки на супутні втрати)

Місце виявлення
– військовий
об'єкт або поза
об'єктами

Воєнний злочин
відсутній (напад на законну військову або невстановлену ціль)

Ситуація 6.

Артилерійський обстріл атомної електростанції, дамби

Ч. 1 ст. 438 КК України за ознакою застосування заборонених методів війни – напади на установки та споруди, що мітять небезпечні сили: греблі, дамби й атомні електростанції (ч. 1 ст. 56 Додаткового протоколу (I) до Женевських конвенцій 1949 р.). Кваліфікація за ст. 441 КК України (екоцид) не потрібна.

II

Кримінально-правова кваліфікація мінування

Ситуація 1.

Виявлення встановлених протитанкових мін, що не вибухнули

Воєнний злочин відсутній

Ситуація 2.

Підрив цивільного автомобіля на протитанковій міні

Ч. 2 ст. 438 КК України за ознакою невибіркового застосування зброї

Ситуація 3.

Виявлення встановлених протипіхотних мін (в т.ч. саморобних мін, кустарних «розтяжок», мін-пасток)

Ч. 1 ст. 438 КК України за критерієм застосування забороненого засобу війни (Конвенція ООН про заборону застосування, накопичення запасів, виробництво і передачу протипіхотних мін та про їх знищення від 18.09.1997 р.)

Ситуація 4.

Підбив цивільної особи, а так само комбатанта на протипіхотній міні

Ч. 2 ст. 438 КК України за критерієм спричинення смерті шляхом застосування забороненого засобу війни (Конвенція ООН про заборону застосування, накопичення запасів, виробництво і передачу протипіхотних мін та про їх знищення від 18.09.1997 р.)

III

Кримінально-правова кваліфікації заподіяння смерті людині при виявленні тіл в місцях поховання або поза ними

Ситуація 1.

За результатами огляду місця події, ексгумації виявлено місце масового (або одиничного) поховання

Тіло цивільної особи з ознаками насильницької смерті (вогнепальні, мінно-вибухові поранення і т.п.)

Тіло військовослужбовця України з ознаками «нормального» бойового враження (мінно-вибухові поранення і т.п.)

Тіло військовослужбовця України з ознаками позабойового вбивства (зв'язані руки, зав'язані очі, мішок чи пакет на голові і т.п.)

Ч. 2 ст. 438 КК України

У випадку заподіяння смерті в ході бою без порушень законів і звичаїв війни – воєнного злочину немає. Але задля об'єктивного і повного встановлення всіх обставин спричинення смерті необхідно розпочати кримінальне провадження за ч. 2 ст. 438 КК України.

Ч. 2 ст. 438 КК України

Ситуація 2.

Виявлення тіла
комбатанта
країни-агресора

Тіло
комбатанта
країни-агресора
з ознаками
«нормального»
бойового
враження
(мінно-вибухові
поранення і т.п.)

Ч. 2 ст. 438 КК України
(з урахуванням оцінки
на супутні втрати)

Тіло
комбатанта
країни-агресора
з ознаками
позабойового
вбивства
(зв'язані руки,
зав'язані очі,
мішок чи пакет
на голові і т.п.)

Воєнний злочин
відсутній (напад на
законну військову ціль)

IV Кримінально-правова кваліфікації викрадень, незаконного позбавлення волі, катувань

Ситуація 1.

Виявлення фактів викрадень,
незаконного позбавлення
волі, катівень, встановлення
потерпілих та отримання
відомостей про вчинення цих
злочинів працівниками ФСБ,
інших так званих
правоохоронних органів
російської федерації

Кваліфікація за ст. 438 КК
України за ознакою вчинення
суб'єктом забезпечення
окупації.

*Працівники ФСБ та інших так
званих правоохоронних
органів країни-агресора, в
тому числі й створюваних на
тимчасово окупованій
території не вважаються
комбатантами, не є
суб'єктами воєнних злочинів,
не набувають статусу
військовополонених у випадку
їх затримання при деокупації.*

Додатково діяння таких осіб
мають кваліфікуватися за ст. ст.
110 та 332-2 КК України (за
наявності до того фактичних
підстав).

Ситуація 2.

Виявлення катівні, встановлення потерпілих та отримання відомостей про вчинення катувань військовослужбовцями країни-агресора

Ч. 1 ст. 438 КК України
Ч. 2 ст. 438 КК України (у випадку спричинення смерті)

V Кримінально-правова кваліфікація зґвалтувань та сексуального насильства в умовах збройного конфлікту

Ситуація 1.

Зґвалтування чи сексуальне насильство, вчинене військовослужбовцем країни-агресора (комбатантом)

Ч. 1 ст. 438 КК України

Ситуація 2.

Зґвалтування чи сексуальне насильство, вчинене не комбатантом: працівником ФСБ, інших так званих правоохоронних органів російської федерації або подібних їм органів, створюваних на тимчасово окупованій території («поліція», «народна міліція», «комітети безпеки» і т. п.), іншими цивільними особами на тимчасово окупованій території

1. У випадку вчинення суб'єктами забезпечення окупації та в контексті здійснення окупаційного режиму, з використанням (зловживанням) наданої ним фактичної влади – ст. 438 КК України.

2. У випадку вчинення цивільними особами поза контекстом збройного конфлікту (war nexus) й окупації – за відповідними частинами ст. 152 та/або ст. 153 КК України.

VI

Кримінально-правова кваліфікація незаконного заволодіння майном цивільного населення, підприємств, установ, організацій на тимчасово окупованій території

Ситуація 1.

Корисливе заволодіння майном, вчинене військовослужбовцем країни-агресора (комбатантом) на тимчасово окупованій території

Ч. 1 ст. 438 КК України за ознакою застосування заборонених методів ведення війни – розграбування

Ситуація 2.

Незаконне заволодіння майном на тимчасово окупованих територіях, вчинене цивільною особою – представником окупаційної адміністрації, незаконно створених органів влади

Вчинене громадянином України

В залежності від конкретного способу заволодіння, цілей, подальших дій з таким майном – альтернативно за ст. ст. 185, 186, 187, 189, 190, 191 та альтернативно за ст. ст. 111, 111-1, ст. 111-2 КК

Вчинене громадянином країни-агресора

Альтернативно за ст. ст. 185, 186, 187, 189, 190 КК України та додатково за ст. 110, 111-2, 332-2 КК України (за наявності до того підстав)

За наявності зв'язку зі збройним конфліктом (war nexus), але не для забезпечення потреб армії країни-окупанта

Ст. 438 КК України

Ситуація 3.

Заволодіння майном в ситуації крайньої необхідності

Воєнного злочину немає

Ситуація 3.

Заволодіння майном в ситуації нагальної військової необхідності (задля ведення бойових дій, переміщення особового складу збройних сил, уникнення бойового враження чи захоплення в полон і т. д.)

Воєнного злочину немає

Відіолекції до модулю 1

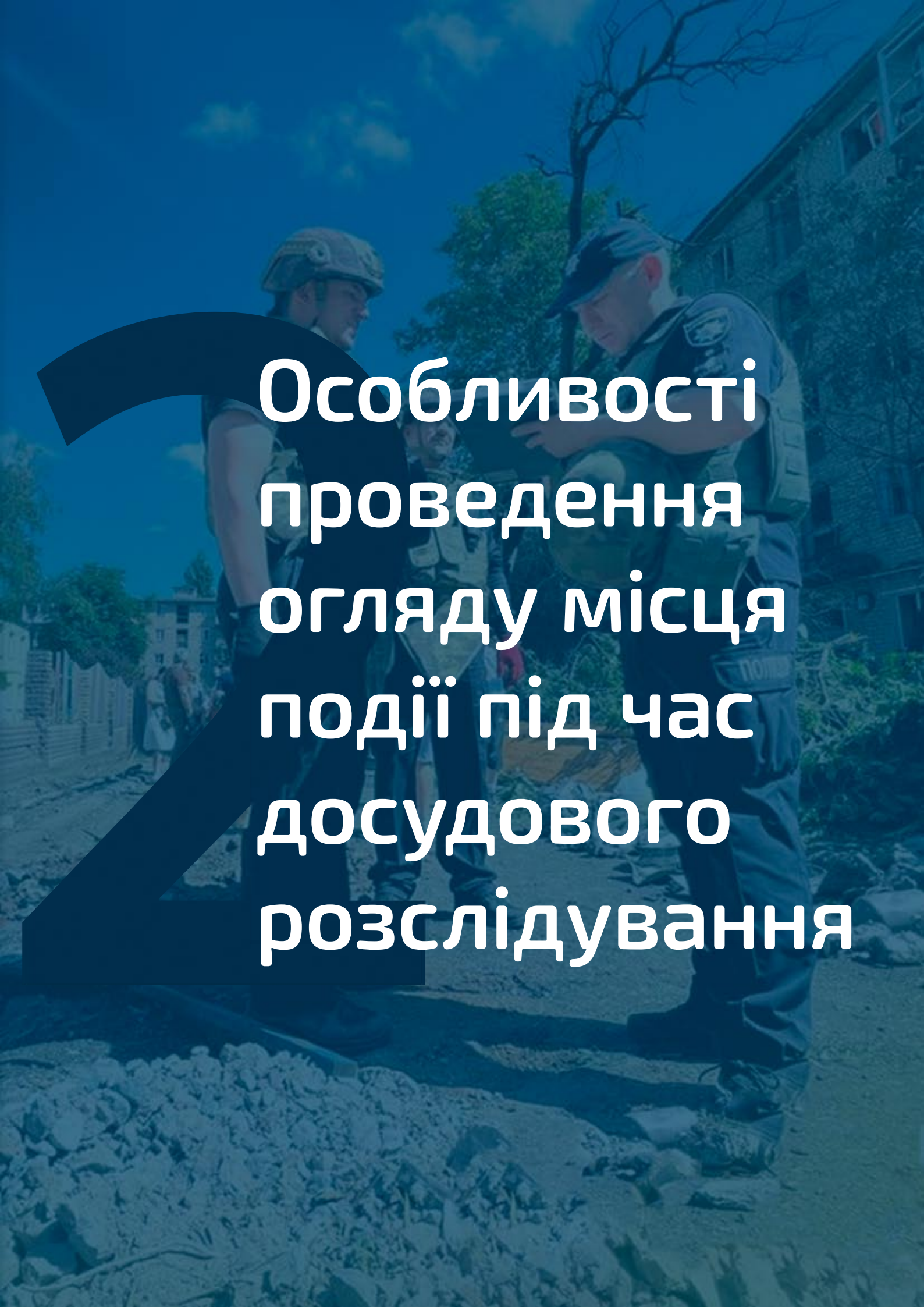
Юридичні виміри
війни

Поняття, види та
прояви воєнних
злочинів

Особливості
кваліфікації
воєнних злочинів

Особливості
проведення
огляду місця
події під час
досудового
розслідування

Правова регламентація ОМП

Огляд місця події під час досудового розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України **проводиться слідчо-оперативною групою** у порядку, визначеному КПК України:

- ст. 223. Вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій;
- ст. 233. Проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- ст. 237. Огляд;
- ст. 238. Огляд трупа;
- ст. 239. Огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією;
- ст. 615. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Кримінальний
процесуальний кодекс
України

Підготовчі дії до ОМП

Огляд місця події проводить слідчо-оперативна група. Члени СОГ працюють у взаємодії із військовослужбовцями ЗСУ та ТрО ЗСУ.

Дозволяється проводити огляд **ВИКЛЮЧНО** після підтвердження відповідними спеціалістами (вибухотехніками/саперами) відсутності небезпечних вибухових матеріалів на території місця проведення огляду (таке місце рекомендується окреслити вказаному спеціалісту одразу й отримати інформацію про безпечні зони та знешкоджені небезпечні предмети).

Розпорядження і вказівки спеціалістів-вибухотехніків та/або саперів на місці події щодо визначення небезпечних зон для людей, безпечної поведінки та поводження із вибуховими матеріалами є **ОБОВ'ЯЗКОВИМИ** для всіх учасників огляду.

Учасники огляду за необхідності з метою своєї безпеки забезпечуються:

- броньованими автомобілями;
- індивідуальними засобами балістичного захисту (бронежилет, шолом тощо).

Окремо варто звернути увагу на те, що для забезпечення безпеки членів слідчо-оперативної групи (СОГ) та запобігання можливим остаточним руйнуванням приміщень і споруд, пошкодженням унаслідок вибуху, під час огляду цих приміщень необхідно надавати перевагу використанню дистанційних засобів фото-, відеозйомки (зокрема, квадрокоптерів), особливо всередині масивних ангарів, сховищ тощо.

Склад слідчо-оперативної групи для ОМП

Склад СОГ визначається з урахуванням:

1. об'єкту, що є місцем події, зокрема: облаштоване приміщення катівні і місце масового розстрілу цивільних громадян, колона або скупчення розстріляних автомобілів, місце обстрілу або влучання снаряду ракетної артилерії, масового поховання цивільних осіб;
2. його меж і ймовірної кількості слідів;
3. способу вчинення злочину, пов'язаного зі збройною агресією проти України.

Склад СОГ при ОМП:

1. слідчий, або декілька слідчих;
2. працівник оперативного підрозділу;
3. спеціалісти:
 - працівник вибухотехнічної служби;
 - спеціаліст з питань застосування ракетних військ та артилерії, а також військової авіації;
 - спеціалісти – криміналісти;
 - судово-медичний експерт;
 - спеціаліст із питань озброєння, фрагментів боєприпасів.

Для участі в огляді за необхідності залучаються інші учасники:

- сапери Збройних Сил України;
- співробітники ДСНС;
- кінологи зі службово-пошуковими собаками;
- військовий (місцевий провідник);
- фахівець з оцінювання вартості майна (встановлення орієнтовної вартості пошкодженого/знищеного майна);
- співробітники моргу або волонтери, які доставлятимуть трупи оглянутих осіб, та особи (волонтери), які проводитимуть роботи із розкопування могил.

Ролі учасників СОГ

**Слідчий
(або декілька слідчих)**

Здійснює єдине керівництво оглядом; відповідає за його проведення, повне та об'єктивне дослідження обстановки, фіксацію ходу та результатів огляду. Йому підпорядковуються всі інші учасники огляду.

Він визначає межі місця події та обирає метод проведення огляду, вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Має право заборонити будь-якій особі перебувати на місці огляду або залишати його до закінчення огляду та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду.

При огляді **основні завдання** роботи слідчих на місці подій полягають у фіксації злочину, пов'язаного зі збройною агресією проти України, а саме:

- місця вчинення злочину (населений пункт або координати);
- орієнтовної дати вчинення злочину і точного часу;
- орієнтовного засобу ураження противника.

Зокрема, оглядаючи **колону або скупчення розстріляних автомобілів, місце обстрілу або влучання снаряду ракетної артилерії**, визначаються тип засобу вогневого ураження, напрям стрільб і можливий район знаходження засобу ураження.

Працівник оперативного підрозділу

Встановлює потерпілих, очевидців та свідків учинення злочину, пов'язаного зі збройною агресією проти України, **проводить їх опитування/допити (за дорученням)**. Крім того, під час огляду колони або скупчення розстріляних автомобілів, місце обстрілу або влучання снаряду ракетної артилерії встановлює місця, з яких вівся обстріл об'єкту огляду тощо, а під час огляду облаштованого приміщення катівні і місця масового розстрілу цивільних громадян, місця масового поховання цивільних осіб встановлюються дані про рідних та близьких закатованих та/чи розстріляних осіб).

Працівник вибухотехнічної служби

Проводить заходи з розмінування та перевірки на вибухобезпечність місця (об'єкту) огляду.

Спеціаліст-криміналіст

З використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання **проводить**:

- фотографування місця події та оточуючої обстановки, основних вузлів і окремих слідів злочину способами орієнтовної, оглядової, вузлової та детальної фотозйомки;
- відповідає за якісну фіксацію всієї слідової інформації;
- виготовляє фототаблицю до протоколу огляду місця події;
- проводить вимірювання;
- виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого злочину;
- складає схеми, плани;
- надає консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок;
- відповідає за якісну фіксацію всієї слідової інформації, повноту відображених про це даних у протоколі огляду та схемі, плані до нього.

Зокрема, **під час огляду колони або скупчення розстріляних автомобілів** спеціаліст-криміналіст проводить вимірювання розташування автомобілів відносно постійних орієнтирів, слідів обстрілу на транспортних засобах (напрям, з якого вівся обстріл, локалізація слідів обстрілу на частинах автомобіля, їх характер тощо).

При огляді місця обстрілу або влучання снаряду ракетної артилерії:

- фотографує та фіксує вирву за допомогою компаса для визначення можливого напрямку стрільби;
- вимірює за допомогою рулетки форму та розміри вирви;
- знімає координати центра вирви за допомогою планшета, телефона чи навігатора й фіксує в списках координат із зазначенням номера фіксації;
- складає масштабний план місця події (під час артилерійського обстрілу в масштабі 1:10 000, а під час ракетного удару – в масштабі 1:5 000);
- визначає координати знаходження залишків боєприпасів і фіксує їх в списках із зазначенням номера фіксації.

Під час огляду облаштованого приміщення катівні і місце масового розстрілу цивільних громадян:

- здійснює пошук, фіксацію та вилучення слідів біологічного походження (слідів крові, слідів інших виділень людини (слини, сечі тощо), волосся, шматочків тканин тіла), предмети зв'язування (хомути, стяжки, мотузки тощо), гільзи, фрагменти куль, ножі та інші предмети, що могли використовуватися як знаряддя катувань.

У ході огляду місця масового поховання цивільних осіб:

- фіксує розташування місця масового поховання, встановлює його координати,
- здійснює заміри місця масового поховання (могил), глибини, на якій були поховані особи,
- фіксує ознаки об'єктів, у яких було поховано осіб (труни, пакети, простирадла тощо);
- відбирає зразки та проби ґрунту з місця захоронення.

Також до огляду місця масового поховання цивільних осіб можуть залучатися співробітники моргу або волонтери, які доставлятимуть трупи оглянутих осіб, та особи (волонтери), які проводитимуть роботи із розкопування могил (масових захоронень).

Спеціалісти з питань застосування ракетних військ та артилерії, а також військової авіації

Зокрема, вказані фахівці запрошуються від відповідних військових частин чи органів військового управління та залучаються до огляду місця події за необхідності визначення імовірних напрямків обстрілів, які призвели до загибелі чи поранення осіб та/або пошкодження (знищення) об'єктів, і встановлення типів озброєння, яке використовувалося для здійснення обстрілів. Такі спеціалісти залучаються до огляду місця **обстрілу або влучання снаряду ракетної артилерії**.

Судово-медичний експерт

Залучається для проведення оглядів за наявності на місці події **трупів загиблих осіб**. Відповідно до ст. 238 КПК України огляд трупа може здійснюватися одночасно з оглядом місця події та проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта. На підставі цієї норми до огляду колони та скупчення розстріляних автомобілів, місця обстрілу або влучання снаряду ракетної артилерії, місця масового розстрілу цивільних громадян і місця масового поховання цивільних осіб, де виявлені трупи, залучається судово-медичний експерт, який має права й обов'язки спеціаліста, встановлені в ст. ст. 71, 72 КПК України. Він надає консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок у галузі судової медицини.

Зокрема:

- встановлює розташування та позу трупа;
- зовнішній вигляд його одягу і взуття;

- характер пошкодження одягу, наявність на ньому слідів, плям тощо;
- індивідуальні особливості частин тіла, їхніх ушкоджень і слідів на тілі;
- особливості ложа трупа, предметів на ньому, безпосередньо біля нього.

Значну увагу приділяє виявленню ознак смерті, зокрема трупних змін та їх характеру (трупні плями, наявність і ступінь трупного залякання), а також виявленню загальних даних про особу трупа. Особливу увагу приділяє виявленню наявності вогнепальних травм, визначає їх характер, встановлює кількість поранень, чи відповідають вони за локалізацією одне одному на одязі і тілі людини.

Фіксація ходу та результатів огляду місця події під час досудового розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією РФ проти України

Здійснюється з дотриманням вимог:

- ст. 104. Протокол;
- ст. 105. Додатки до протоколів;
- ст. 106. Підготовка протоколу та додатка;
- ст. 107. Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження;
- ст. 615. Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану.

Протокол огляду місця події

У протоколі огляду місця події:

- відображають дату, час, GPS-координати, найменування населеного пункту, адресу, іншу прив'язаність до місцевості, погодні умови;
- зазначають наявність або відсутність на місці події воронки та їхні параметри: діаметр, глибина, матеріал, на якому утворилася воронка (ґрунт, асфальт, залізобетон, деревина тощо), її точні військові координати (у цьому випадку відомості може надати запрошений спеціаліст із питань застосування озброєння), кут нахилу, прив'язаність її розташування до сторін світу;
- відображають масштаби та характер руйнувань: заглиблення у стіні чи інших предметах, руйнування скла у вікнах будівель і відстань цих вікон від місця вибуху;
- відображають сліди вибуху на предметах (наявність кіптяви, характер та інтенсивність її розподілу тощо);
- зазначають залишки мін/снарядів/ракет, їхні довжину, діаметр, кут нахилу у воронці, координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу тощо (із залученням спеціаліста з питань застосування ракетних військ та артилерії);
- зазначають втрати серед мирного населення (загиблі та поранені), знищені будівлі/об'єкти, пошкоджені будівлі/об'єкти;
- відображають наявність слідів, що свідчать про переміщення об'єктів (транспортних засобів, трупів, уламків) на місці події до початку огляду, координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу;

Протокол огляду місця події (обстрілів)

- відображають наявність слідів, що свідчать про переміщення об'єктів (транспортних засобів, трупів, уламків) на місці події до початку огляду, координати та їхнє розташування відповідно до сторін світу;
- фіксують висновки за результатами обстеження місця обстрілу (дата і час обстрілу; напрямок, у якому здійснено обстріл; відстань, з якої здійснено обстріл; озброєння, яке використовувалося під час обстрілу, види бойових снарядів, калібр, кут, під яким вони увійшли в об'єкти чи ґрунт, та кількість використаних снарядів);
- зазначають координати усіх предметів, що підлягають огляду, та їхнє розташування відповідно до сторін світу (відомості може надати запрошений спеціаліст із питань застосування озброєння);
- фіксують місце виявлення трупа вказується на мапі населеного пункту, положення тіла до нерухомих об'єктів, іншої обстановки навколо трупа, стан трупу, візуально виявлені тілесні ушкодження, трупні явища, особливі прикмети, одяг, сліди тортур та катувань, виявлених на трупі, описуються деталізовано, ймовірні причини смерті: вогнепальні поранення, удушення, порізи (відрізання частин тіла): особисті речі, виявлені при трупі, зокрема мобільні телефони; документи, виявлені при трупі загиблого та поряд із ним; тощо.

До протоколу огляду місця події долучаються:

- фототаблиця, аудіо-, відеозапис (із зазначенням дати та часу фіксації обстрілу, напрямку, з якого він здійснювався, що його визначає запрошений спеціаліст із питань озброєння, фрагментів боєприпасів);
- схема обстрілу (вогнева позиція, з якої здійснювався обстріл, вид зброї, відстань, час обстрілу) з обов'язковою прив'язаністю до сторін світу, яку виготовляє спеціаліст із питань озброєння);
- письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні огляду, тощо.

У випадку неможливості вилучення решток засобу ураження (через їх масивність, можливу детонацію або загорання, ризик їх транспортування або у випадку прийняття рішення спеціалістом-вибухотехником про їх знищення на місці) рекомендується проведення фотофіксації за допомогою стереофотозйомки або трьохвимірної 3D-зйомки, зокрема й із використанням програмних рішень доступних форматів.

Головним критерієм під час вибору способу та методу фіксації має бути максимально допустима швидкість його реалізації з огляду на небезпеку тривалого перебування членів СОГ у зоні можливого повторного ураження.

Основні процесуальні документи на початку досудового розслідування в умовах воєнного стану

Протокол огляду місця
події (обстрілів)

Протокол огляду місця
події

Додаток до протоколу
(схема фіксації
артилерійського
обстрілу)

Умовні позначення при
складанні схем і планів

Протокол огляду трупа,
пов'язаного з
ексгумацією

Постанова про початок
досудового
розслідування

Протокол допиту
потерпілого

Протокол допиту свідка

Основна навчально-методична література

Алгоритм дій слідчо-оперативних груп НП на звільнених від окупації територіях з документування воєнних злочинів (на прикладі звільнених територій Київської області)

Алгоритм реагування працівників НП на події, пов'язані із обстрілами населених пунктів, унаслідок яких сталися масштабні руйнування цивільної інфраструктури, насамперед критичної, та/або значні людські втрати

Пам'ятка «Особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану»

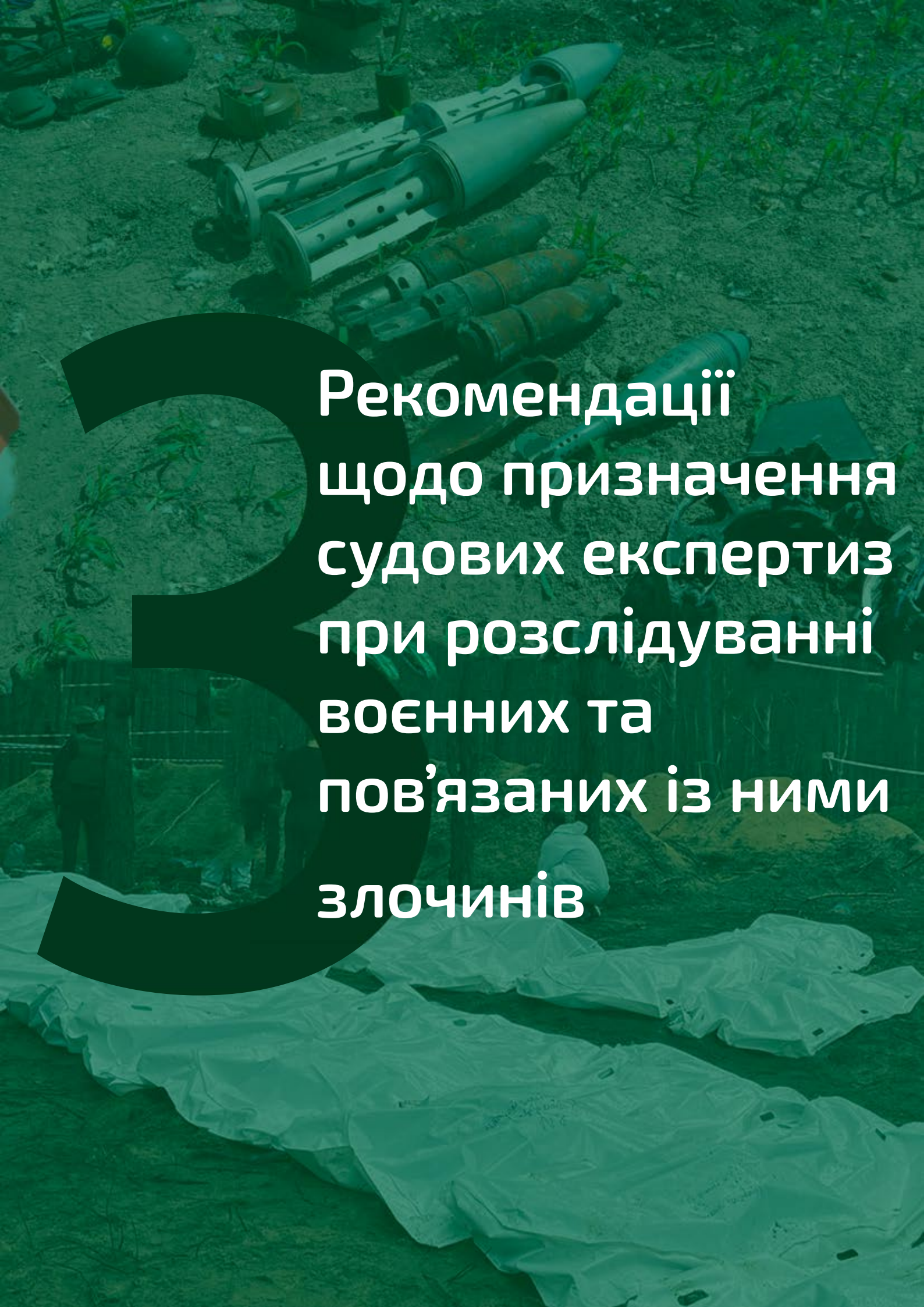
Науково-практичний коментар Розділу IX-1 КПК України

Відіолекція до модулю 2

Особливості проведення ОМП під час ДР злочинів,
пов'язаних зі збройною агресією проти України

3
Рекомендації
щодо призначення
судових експертиз
при розслідуванні
воєнних та
пов'язаних із ними
злочинів

Судова молекулярно-генетична експертиза

Вимоги до роботи зі слідами біологічного походження під час огляду місця вчинення злочинів, пов'язаних зі збройною агресією РФ проти України:

- Недопущення сторонніх осіб на місце події, інструктаж учасників огляду щодо правил поведінки, спрямованої на мінімізацію випадків забруднення власною ДНК навколишньої обстановки.
- Виявлення та фіксація слідів біологічного походження в максимально стислі строки від початку слідчої (розшукової) дії для запобігання їх знищенню від дії руйнівних чинників зовнішнього середовища (прямі сонячні промені, атмосферні опади, бактерії).
- Робота на місці події у спеціальному захисному одязі, зокрема обов'язково із застосуванням гумових рукавичок, масок, бахіл, окулярів, захисних комбінезонів. Гумові рукавички слід змінювати після вилучення кожного об'єкта, оскільки на них залишається ДНК раніше вилученого сліду.
- Уникнення необґрунтованого торкання будь-якими особами тих об'єктів, з яких планується одержати ДНК. Чистота використовуваних інструментів і матеріалів. Це забезпечується застосуванням стерильних бинтів, ватних паличок і тампонів. Скляний і пластиковий посуд та металеві інструменти перед застосуванням щодо кожного об'єкта необхідно попередньо обробити спиртом, розчином для дезінфекції, прожарити над вогнем.

➤ Чистота використовуваних інструментів і матеріалів. Це забезпечується застосуванням стерильних бинтів, ватних паличок і тампонів. Скляний і пластиковий посуд та металеві інструменти перед застосуванням щодо кожного об'єкта необхідно попередньо обробити спиртом, розчином для дезінфекції, прожарити над вогнем.

➤ Застосування ультрафіолетових освітлювачів можливе за умови, якщо вплив ультрафіолету на об'єкт здійснюватиметься протягом не більше 5 секунд. Також слід пам'ятати, що після застосування хімічних реактивів ділянка сліду, яка була оброблена, стає непридатною для подальшого експертного дослідження. Використання хімічних реактивів доцільне лише в разі, якщо сліди досить значних розмірів і є можливість збереження їх частини для ДНК-аналізу.

➤ Вилучення слідів біологічного походження невеликого розміру слід здійснювати разом з об'єктом, на якому вони містяться. За неможливості здійснюються змиви або зскрібки з відповідної поверхні. Обов'язкове фотографування слідів і місць їх виявлення на місці події.

➤ Вологі сліди перед упакуванням обов'язково слід просушувати за кімнатної температури без доступу сонячних променів та забруднювальних чинників.

З часом у вологих слідах відбувається пошкодження чи знищення ДНК унаслідок процесів гниття та впливу бактерій

➤ Упакування слідів здійснюється винятково в чисті паперові пакувальні засоби (пакет, конверт, коробка) або стерильний скляний посуд (для рідких біологічних речовин). Важливо не допускати застосування полімерних пакетів, які не забезпечують циркуляцію повітря та сприяють процесу гниття біологічних об'єктів. Спеціально для якісного зберігання і транспортування об'єктів зі слідами біологічного походження розроблено картонні коробки з фіксаторами та отворами для повітря.

➤ Не допускається поміщення різних об'єктів до однієї упаковки. Це може спричинити змішування слідів біологічного походження з відповідними наслідками для подальшого розслідування та судового розгляду.

Послідовність установлення особи невідомих трупів:

1

У близьких родичів загиблих відбираються біологічні зразки (букальний епітелій, зразки крові, біологічні зразки трупа родича, якщо він вже помер і проводиться його ексгумація), про що складається протокол.

2

Після цього слідчий складає постанову про проведення судової молекулярно-генетичної експертизи й направляє до НДЕКЦ МВС (згідно з територіальним розподілом щодо експертного супроводження) разом зі зразками для дослідження, копією акта про відбір зразків, запитом на поміщення й перевірку ДНК-профілю за базою даних ДНК, а також дозволом близьких родичів на обробку персональних даних з метою поміщення їх генетичних ознак до ЦОГОЛ та дозволом ініціатора проведення експертизи на передачу розчину виділеної ДНК до НДЕКЦ МВС для зберігання.

! У документі про призначення судової молекулярно-генетичної експертизи обов'язково повинна міститися інформація щодо дозволу слідчого на часткове або повне знищення об'єктів !

3

Реєстраційні картки з ДНК-профілями (генетичними ознаками) близьких родичів осіб, зниклих безвісти, поміщаються до ЦОГОЛ з метою їх подальшої перевірки в автоматичному режимі за допомогою автоматизованої системи.

4

Якщо встановлено ймовірний збіг спорідненості генетичних ознак, працівники ДНДЕКЦ МВС негайно направляють інформацію слідчому на адресу, яка зазначена в запиті.

За наявності ймовірних збігів спорідненості біологічних зразків родичів осіб, зниклих безвісти, з ДНК-профілем невпізаного трупа працівники Національної поліції обов'язково повідомляють потерпілих для проведення слідчих (розшукових) дій

Відібрання біологічних зразків у особи (підозрюваного, потерпілого)

- Біологічні зразки для проведення експертизи відбираються за правилами, установленими для проведення освідчення особи (ст. 241 КПК України).
- Відібрання біологічних зразків у особи здійснюється на підставі постанови прокурора та за необхідності за участю судово-медичного експерта або лікаря. Перед початком відібрання біологічних зразків особі пред'являється постанова прокурора. Після цього особі пропонується добровільно надати біологічні зразки.
- У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки сторона кримінального провадження має звернутися з клопотанням про відібрання біологічних зразків до слідчого судді чи суду. За результатами розгляду клопотання слідчий суддя чи суд дозволяє слідчому, прокурору здійснити відбирання біологічних зразків примусово або зобов'язує їх примусово відібрати зразки, якщо клопотання було подано стороною захисту. Особі, у якій зразки відбираються примусово, надається копія протоколу відібрання зразків.

➤ При відібранні біологічних зразків не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або є небезпечними для її здоров'я. Про відібрання в особи біологічних зразків складається протокол.

➤ Найпоширенішими способами отримання біологічних зразків у особи є відібрання крові, слини або букального епітелію. Кожний спосіб має певну специфіку.

Судова молекулярно-генетична експертиза -

дослідження на основі спеціальних знань у галузі молекулярної генетики методами ДНК-аналізу об'єктів (слідів, зразків) біологічного походження (кров, слина, сперма та ін.) з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Об'єкти дослідження;

ДНК, отримана з крові, виділень (сперми, слини, піхвових виділень тощо), волосся, епітеліальних клітин, а також частин органів і тканин організму людини, вилучених в ході огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій.

Під час експертного дослідження аналізу піддаються локуси (ділянки) ДНК, які є основою хромосоми. Оскільки хромосоми – ядерна субстанція, то дослідженню може підлягати будь-який біологічний матеріал, у якому наявні ядерні клітини.

Якщо ядерні клітини не збереглися, можуть бути застосовано більш складні технології аналізу мтДНК.

Основні завдання експертизи:

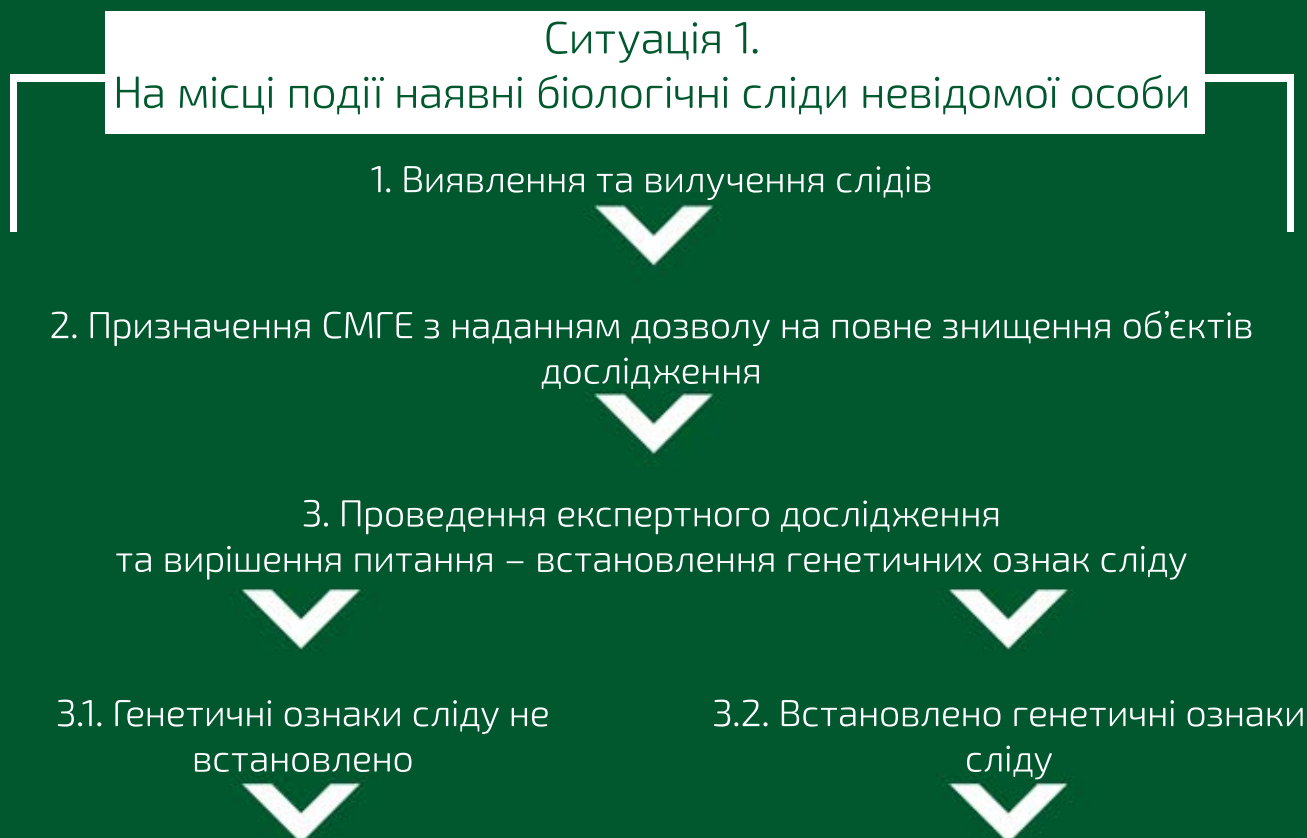
- Установлення належності об'єктів біологічного походження (крові, сперми, слини, волосся, м'язової та кісткової тканини) певній особі.
- Установлення слідів біологічного походження конкретної особи у змішаних слідах.
- Установлення ідентичності останків у випадках розчленування трупу та ідентифікації жертв катастроф, коли живі близькі родичі.
- Установлення певних людей батьками дитини у випадках спірного батьківства, дітовбивства, крадіжки, підміни дітей.

Типові ситуації при виявленні біологічних слідів

1 Під час проведення огляду місця незаконного утримання осіб та катувань були виявлені об'єкти, що можуть містити сліди біологічного походження, проте особа, ДНК-профіль (генетичні ознаки) якрі можуть перевірятися, відсутня.

Основними завданнями, що можуть бути поставлені перед судовою молекулярно-генетичною експертизою в цій ситуації, є: встановлення наявності крові (слини, сперми, інших клітин) людини на представленому на дослідження об'єкті; визначення, чи достатньо їх для здійснення ідентифікації особи, від якої походять певні біологічні об'єкти; встановлення індивідуального ДНК-профілю з виявлених слідів.

4.1. У подальшому неможливе проведення порівняльного дослідження

4.2. У подальшому можливо проведення порівняльного дослідження

4.2.1. ДНК-профіль сліду направляється до ЦОГОЛ

2

Під час проведення слідчих (розшукових) дій були виявлені об'єкти, що можуть містити сліди біологічного походження, і є особа (підозрюваний, потерпілий тощо), ДНК-профіль (генетичні ознаки) якої підлягають дослідженню.

Основними завданнями в такій ситуації є: встановлення наявності крові (слини, сперми, інших клітин) людини на представленому на дослідження об'єкті; визначення, чи достатньо їх для здійснення ідентифікації особи, від якої походять певні біологічні об'єкти; встановлення індивідуального профілю ДНК з виявлених слідів; встановлення індивідуального профілю ДНК особи, яка перевіряється (зразка, наданого на дослідження), та порівняння цих профілів між собою.

Ситуація 2.

Слід + зразки для порівняння
(потерпілого та підозрюваного)

1. Виявлення та вилучення сліду

2. 1. Відібрання зразку потерпілого

2. 2. Відібрання зразку підозрюваного

3. Призначення СМГЕ з наданням дозволу на повне знищення об'єктів дослідження

4. Проведення експертного дослідження та вирішення питань:

- Встановити генетичні ознаки зразків потерпілого та підозрюваного;
- Встановити генетичні ознаки сліду;
- Чи збігаються генетичні ознаки зразка потерпілого або підозрюваного з генетичними ознаками сліду?

5.1. Встановлено генетичні ознаки зразків.
Генетичні ознаки сліду не встановлено

5.2. Встановлено генетичні ознаки зразків.
Встановлено генетичні ознаки сліду

6.1. Встановлення генетичних ознак зразків без порівняльного дослідження

6.2. Проведення порівняльного дослідження

6.1.1. ДНК-профіль зразка підозрюваного направляються до ЦОГОЛ

6.2.1. Генетичні ознаки зразків (потерпілого, підозрюваного) та сліду не збігаються

6.2.2. Генетичні ознаки зразку потерпілого та сліду збігаються

6.2.3.1. ДНК-профіль зразку підозрюваного направляються до ЦОГОЛ

6.2.3. Генетичні ознаки зразку підозрюваного та сліду збігаються

3

Під час розслідування виявлено невпізнаний труп (рештки трупа). Від трупа відібрано зразки для дослідження.

У цій ситуації **необхідно** за можливості відібрати зразки ймовірних родичів по прямій лінії (мати, батько, діти зниклої безвісти особи), а також дружини або чоловіка для встановлення чи спростування можливого факту батьківства.

Ситуація 3.1 Виявлення невпізаного трупа

1. Вилучення зразків біологічного матеріалу невпізаного трупа (кров, кісткові рештки, зуби, нігті)

2. Призначення СМГЕ з наданням **дозволу на повне** або часткове **знищення** об'єктів дослідження

3. Проведення експертного дослідження та вирішення завдання:

➤ Установити генетичні ознаки (ДНК-профіль) зразка біологічного матеріалу трупа

4.1. **Не встановлено** генетичних ознак зразка біологічного матеріалу трупа

5.1. Необхідність дослідження іншого зразка

4.2. **Установлено** генетичні ознаки зразка біологічного матеріалу трупа

5.2. ДНК-профіль зразка біологічного матеріалу трупа направляється до ЦОГОЛ

Ситуація 3.2

Виявлення невідомого трупа + зразок прямого родича безвісти зниклої особи

1. Вилучення зразків біологічного матеріалу невідомого трупа (кров, кісткові рештки, зуби, нігті)

2. Відібрання зразків (букального епітелію, слини, крові) у близьких прямих родичів безвісти зниклої особи (батьки, діти)

2. Призначення СМГЕ з наданням **дозволу на повне** або часткове **знищення** об'єктів дослідження

4. Проведення експертного дослідження та вирішення питань:

- Установити генетичні ознаки зразка гр. ...;
- Установити генетичні ознаки зразка біологічного матеріалу трупа (акт № ... від ...);
- Чи може бути гр... матір'ю (батьком, сином, донькою) особи, зразок біологічного матеріалу якої надано на дослідження?

5.1. **Установлено** генетичні ознаки зразка родича.

Установлено генетичні ознаки невідомого трупа

5.2. **Установлено** генетичні ознаки зразка родича.

Генетичні ознаки невідомого трупа **не встановлено**

6.1. Порівняльне дослідження

7.1.1. Є біологічна спорідненість

7.1.2. Біологічної спорідненості **немає**

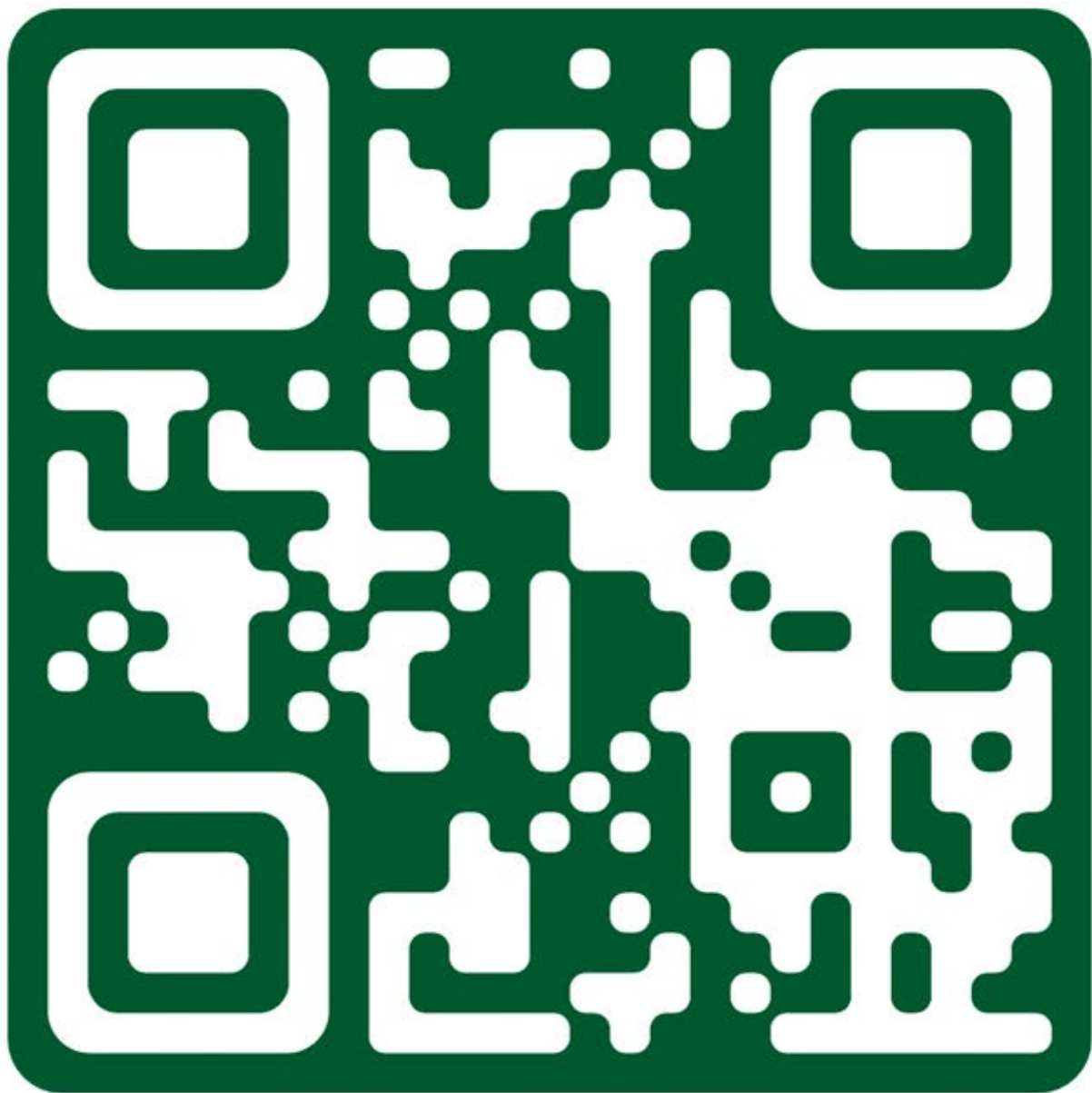
6.2. Установлення генетичних ознак зразка родича без порівняльного дослідження

7.2. ДНК-профіль зразка родича направляється до ЦОГОЛ

8. ДНК-профілі зразків родича і трупа направляються до ЦОГОЛ

Відіолекція до модулю 3.1

Судова молекулярно-генетична
експертиза

Вибухотехнічна експертиза

Рекомендації щодо підготовки об'єктів дослідження:

➤ Якісний пошук і виявлення слідів вибуху та об'єктів, що належать до конструкції ВП, можуть здійснювати виключно спеціалісти-вибухотехніки. Тому пошук слідів у будь-якому випадку повинен відбуватися за їх участю. З метою вилучення та фіксації речових доказів слідчі можуть залучати спеціалістів-криміналістів та інших фахівців залежно від наявних обставин.

➤ Під час огляду необхідно зафіксувати місцезнаходження, положення, індивідуальні ознаки, стан об'єктів (слідів) на момент їх виявлення та вилучення, щоб у подальшому при проведенні експертних досліджень отримати об'єктивні результати. Фіксація здійснюється, крім протоколу і схем, за допомогою вузлової та детальної фото- і відеозйомки.

➤ Виявлення, фіксація і вилучення слідів вибуху і залишків ВП починаються з епіцентру вибуху. Тут наявні або вирва, або заглиблення, вищербління, розломи. Їх форму, розміри необхідно обов'язково чітко фіксувати на фото та відео із застосуванням масштабної лінійки.

➤ Необхідно намагатись відшукувати інформативні залишки снарядів, насамперед ті, що містять маркувальні позначення.

Об'єкти дослідження:

- речовини, що підозрюються на належність до вибухових;
- предмети, що можуть бути віднесені до залишків вибухового пристрою (уламки, залишки годинникового механізму та джерел живлення, відірваний шматок, обірвана частина дроту, частини пакувального матеріалу тощо);
- ґрунт, інші речовини та матеріали з поверхонь навколо вирви, що утворилася внаслідок вибуху;
- предмети-носії, що містять нашарування можливих продуктів вибухового перетворення ВР (частинки й мікрочастинки речовин, кіптява);
- одяг потерпілих або його залишки.

Завдання:

- віднесення речовини, що досліджується, до групи вибухових речовин;
- визначення елементного складу, характерного для індивідуальних і сумішевих вибухових речовин та піротехнічних складів;
- визначення типу (виду) вибухової речовини;
- визначення спільної родової (групової) належності досліджуваних вибухових речовин.

Вибухові пристрої - це промислові, кустарні та саморобні вироби одноразового застосування, в конструкції яких передбачено створення уражаючих факторів або виконання корисної роботи за рахунок використання енергії хімічного вибуху заряду вибухової речовини або суміші.

Вибухові речовини - Це індивідуальні речовини або суміші, які в результаті певного зовнішнього впливу (нагрівання, удар, тертя, вибух іншої ВР тощо) здатні до швидкого хімічного перетворення, що супроводжується виділенням великої кількості енергії та утворенням газів.

Призначення експертизи (орієнтовний перелік питань)

Об'єкт дослідження – вибуховий пристрій (ВП), його частини

1. Чи належить до вибухових пристроїв (боєприпасів) предмет, вилучений ... (*вказати у кого або де*)?
2. Чи придатний наданий предмет до використання за цільовим призначенням – до вибуху? Якщо не придатний, то з яких причин?
3. Які вражаючі фактори притаманні наданому пристрою?
4. Чи підірвано в цьому місці вибуховий пристрій? Якщо так, то до якого виду пристроїв він належить (які особливості його конструкції, країна-виробник тощо)?
5. Чи є предмети, знайдені на місці події (*у тілі потерпілого*), частинами вибухового пристрою?
6. Якщо так, то до якого виду пристроїв вони належать?
7. Яким способом, саморобним чи промисловим, виготовлено вибуховий пристрій?
8. Який спосіб підриву був застосований у цьому випадку?
9. Якщо підірвано боєприпаси, до якого виду вони належать (гранати, міни, снаряди тощо)?

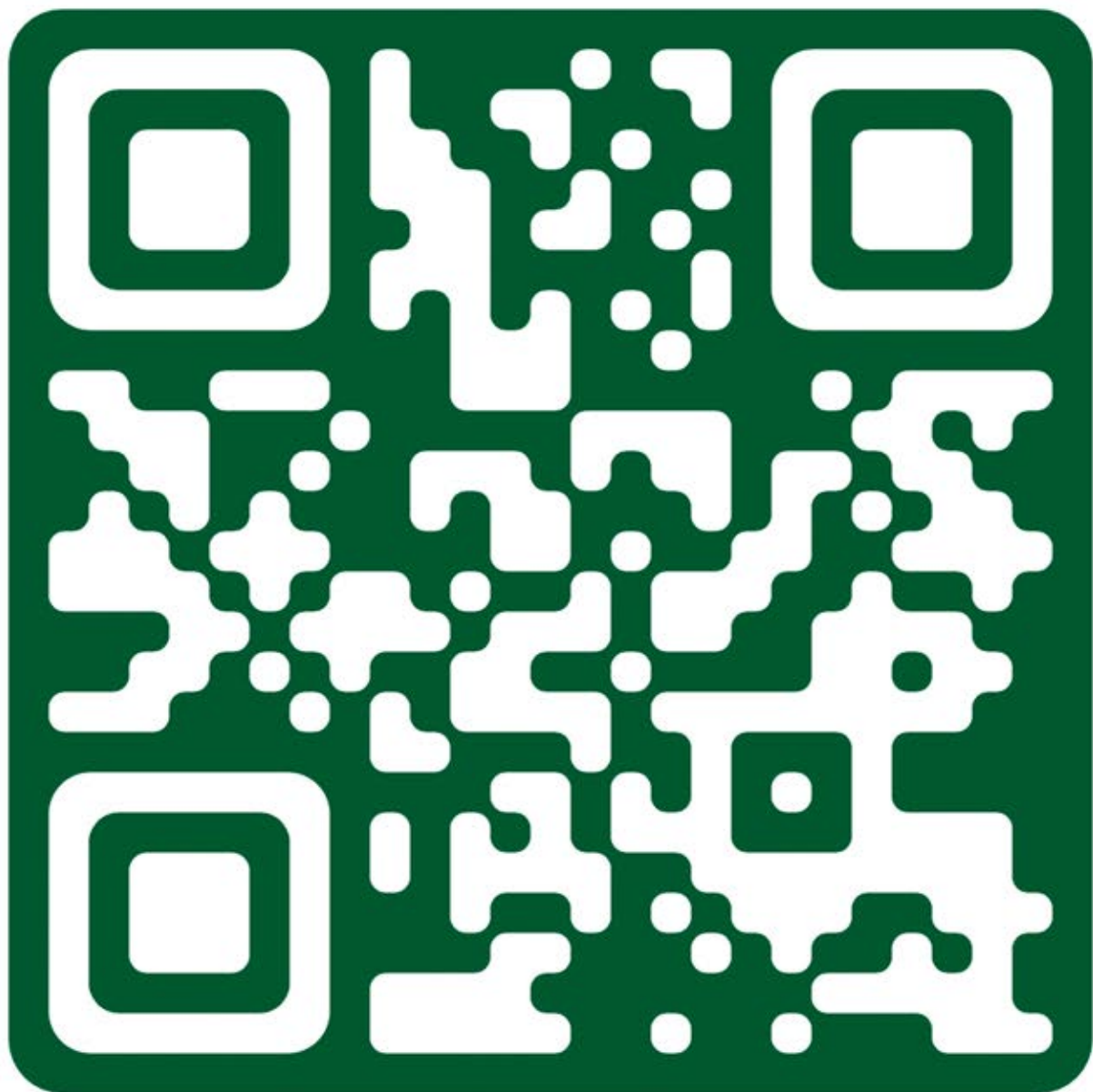

Об'єкт дослідження – вибухові речовини (ВР),
продукти вибуху та пострілу

1. Чи є ця речовина вибуховою? Якщо є, то якою саме?
2. Чи можуть використовуватися для виготовлення вибухівки ці речовини? Якщо так, то в якому сполученні?
3. Яким способом – промисловим чи саморобним – виготовлена ця вибухівка?
4. Чи є на предметі-носії (указується, на якому саме) сліди вибухових речовин? Якщо так, то яких саме?
5. Чи є на цьому предметі продукти розкладу вибухівки? Якщо так, то внаслідок розкладу якої вибухової речовини вони утворилися?
6. Чи мають ці вибухові речовини (зазначаються об'єкти порівняння) спільну родову (групову) належність?
7. Чи становили раніше вибухові речовини, надіслані на дослідження, єдину масу?
8. Чи мають спільну родову (групову) належність надані зразки шроту за номером, способом виготовлення, хімічним складом?
9. Чи однаковий хімічний склад наданих дробу й шматка металу?
10. Чи мають спільну родову (групову) належність або єдине джерело походження частини патронів (шроту, кулі, картечі, пижа, прокладки), знайдені на місці події, з частинами патронів, вилучених у певної особи (за видом та складом матеріалу, кольором, розмірами, формою, способом виготовлення тощо)?

Відіолекція до модулю 3.2

Вибухотехнічна експертиза

Основна навчально-методична література

Криміналістичне дослідження ДНК : технології та можливості : навч. посіб. / М-во внутр. справ України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ; Харків. н.-д. експерт.-криміналіст. центр [Р. Л. Степанюк, С. І. Перлін, В. В. Кікінчук та ін.]. Вид. 2-ге, переробл. та допов. Харків, 2022. 120 с.

Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/3

Криміналістика: криміналістична техніка : навч. посіб. / Р. Л. Степанюк, В. О. Гусева, В. В. Кікінчук та ін. ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2023. – 388 с.

Технологія призначення судових експертиз : практич. порадник / М-во внутр. справ України, Експертна служба, Харківський наук.-дослід. експерт.-криміналіст. центр ; [авт.-уклад.: С. І. Перлін, С. О. Шевцов, О. В. Кокорін]. – Харків, 2018. – 103 с.

Підсумкове оцінювання. Тест

Шановний здобувач вищої освіти, за результатами проходження онлайн-курсу «Дії слідчо-оперативних груп Національної поліції з документування злочинів, пов'язаних із збройною агресією РФ проти України» потрібно знати кримінально-правові особливості кваліфікації воєнних та пов'язаних із ними злочинів, процесуальні й тактичні особливості проведення невідкладних слідчих (розшукових) дій щодо документування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України, а також об'єкти і завдання судових експертиз, які проводяться під час розслідування злочинів зазначеної категорії.

Рівень отриманих знань оцінюється у вигляді підсумкового тесту (60% правильних відповідей).

ТЕСТ